

MORGENDIENST

zondag 21 februari 2021, 1^e zondag van de Veertigdagen

Online kerkdienst

Thema: 'Zeven werken van barmhartigheid: hongerigen voeden'

Grote Kerk, Wildervank

voorganger: ds. Marien Grashoff

Welkom

DIENST VAN VOORBEREIDING

Aanvangslied : *Psalm 25: 3, 4*

Moment van stilte

Groet

Kyriegebed

Wij bidden tot God
voor mensen die honger lijden.
Terwijl wij fruit en groente doordraaien
omdat het er niet mooi genoeg uitziet,
sterven elders mensen van de honger.
Ons voedsel komt tegelijkertijd
van over heel de wereld
en wij hebben meer dan we kunnen eten.
Daarom bidden wij allen tezamen:
HEER, ONTFERM U!

Wij bidden tot God
voor mensen die dorsten naar recht
en hongeren naar gerechtigheid,
omdat voedsel niet eerlijk wordt gedeeld.
Wij bidden voor onszelf,
wanneer ons onrecht wordt gedaan
en wanneer wij zelf onrechtvaardig zijn.
Daarom bidden wij allen tezamen:
HEER, ONTFERM U!

Zo bidden wij
door Christus, onze Heer.
Amen.

Woord van bemoediging¹

Is dit niet het vasten dat God vraagt:
dat wij ketenen losmaken,
EN GEVANGENENEN VERLOSSEN?

¹ Vrij naar Jesaja 58,6-8.

Is dit niet wat God van ons vraagt:
dat wij ons brood delen met hongerigen,
ONS HUIS MET WIE THUISLOOS IS
EN DAT ALLES MET BARMHARTIGHEID?

Want zo breekt voor ons het licht aan
als de dageraad van een nieuwe morgen,
DAN GENEZEN DE WONDEN
EN STRAALT HET RECHT ALS DE ZON.

Veertigdagenlied : 'Beelden van hoop' – couplet 1²

DIENST VAN HET WOORD

Gebed van de zondag

Lezing uit het Oude Testament : Amos 8,11-12³

Muziek : 'Ik was hongerig' (Elly & Rikkert)⁴

Lezing uit het Nieuwe Testament : Johannes 6,26-33⁵

Acclamatie

Voor uw Woord in de Schriften,
voor uw Woord in ons midden,
voor uw Woord in ons hart,
DANKEN WIJ U, O GOD.

Muziek : 'Ken je mij?' (Trijntje Oosterhuis & Yosina Rumajauw)⁶

Preek

Als wij als kinderen ons beklaagden dat we 'zo'n honger' hadden, wisten we al wat moeders antwoord zou zijn. 'Jullie hebben gezonde trek, maar honger is iets heel anders!' Ze zij het op een strenge toon en ze meende het. Mijn moeder herinnerde zich nog helemaal hoe in Voorburg en Den Haag mensen op straat in elkaar zakten van de honger en niet meer op konden staan. Tot op hoge leeftijd had ze een voorraad eten in blikken en potten in de kast, waarvan je volgens ons nog maanden kon eten. En eten weggooien gebeurde uitsluitend als het echt bedorven was.



² Kind op zondag-projectlied van 2002; tekst: Dick Pruiksma; muziek: Gerard van Amstel.

³ [Naardense bijbel](#) (2014) – iets bewerkt.

⁴ Zie [YouTube](#).

⁵ [Naardense bijbel](#) (2014) – bewerkt.

⁶ Zie [YouTube](#).

Voor mijn afstuderen schreef ik een doctoraalscriptie over een Ierse heilige, de abt Brandaan.⁷ Hij is nog steeds een van de drie grote Ierse heiligen, samen met Patrick en Brigida. Het verhaal van Brandaan brengt ons terug naar hele vroege tijden in de kerk. Tijden waarin het leven voor bijna iedereen vol gevaar en dreiging was. Een hard bestaan met weinig kans om echt oud te worden. Ook het leven van de Ierse monniken was hard, spijkerhard. Ze woonden op de meest onherbergzame en afgelegen plekken. Ze deden aan heel strenge ascese. Er wordt geregeld verteld dat ze veertig dagen lang vastten.

Volgens een onderzoeker was dat dan ook de verklaring voor een ander kenmerk van die excentrieke monniken: dat ze geregeld visioenen hadden.⁸ Als je maar genoeg honger lijdt, ga je vanzelf hallucineren, redeneerde hij.

Maar dat klopt niet. Van honger, echte honger, wordt je alleen maar apathisch. Je neemt niets meer waar, behalve dat wat je misschien kan eten. Alle andere interesses gaan automatisch in slaapstand. Vóór de tijd dat er ethische commissies waren, deed het Amerikaanse leger ooit een test met jonge mariniers, die na een week van streng vasten in een bordeel werden gezet. Er gebeurde echt helemaal niets.⁹

Van honger krijg je geen visioenen. Honger slaat je lam. Alle energie vloeit weg. Je bent nergens meer in geïnteresseerd behalve dat ene: 'Kan ik het eten?' Honger ziet er inderdaad uit zoals de uitgemergelde kinderen met wanhopige grote ogen op de foto's van hulporganisaties. De herinneringen van mijn moeder en de kennis van dokters die werkten met aan honger stervende mensen, komen bij elkaar: honger ontmenselijkt je en zet je terug naar je meest dierlijke niveau.

-

⁷ Marien Grashoff, [De zeereis van Sint Brandaan](#). Een kerkhistorische reis langs literaire kusten. Met een Nederlandse vertaling van *Navigatio Sancti Brendani abbatis* (ed. Carl Selmer) (Amsterdam: UvA Faculteit der Godgeleerdheid, 1994). Die vertaling zou ik trouwens nog een keer helemaal moeten overdoen... Voor een eerste kennismaking met de wereld van de Ierse mythen en legenden die de achtergrond vormen van het christelijke verhaal van Brandaan, is dit wellicht een optie: T.W. Rolleston & B.C. Goudsmit, [Keltische mythen en legenden](#) (Zutphen: Thieme, [1916]). Let op: dit is echt vooroorlogse wetenschap en voor een deel al lang ingehaald door hedendaagse onderzoek, maar de verhalen kun je er vinden. Maar niemand zal vandaag nog spreken van 'het Keltische ras'...

⁸ Een beroemd voorbeeld is dat van het visioen van Fursa (7^e eeuw). Fursa beleeft hoe hij door engelen uit zijn lichaam wordt opgenomen en tot in de hoogste hemelen gevoerd, om daarna weer terug te keren in zijn lichaam. Recent schreef Nicole Volmering een proefschrift over middeleeuwse Ierse visioenen: N.J.B. Volmering, *Medieval Irish vision literature. A genre study* (Cork: University College Cork, 2014). Daarin ook een [samenvatting van Fursa's visioen](#).

⁹ Deze en andere wijsheid, waarbij je je soms afvraagt hoe mensen aan zulke kennis zijn gekomen, vond ik in de bibliotheek van de Landbouwwuniversiteit in Wageningen in twee dikke delen: [The Biology of Human Starvation](#) (Minneapolis: University of Minnesota, 1950) 2 Vols. Een van de bronnen voor dit boek was trouwens dat wat Amsterdamse huisartsen in de hongerwinter aan medische gegevens hadden bijgehouden. Er is overigens wel een uitzondering op de regel dat je van honger alleen maar apathisch wordt. Als die honger direct voorafgegaan wordt door een zeer traumatische gebeurtenis, kun je wel gaan hallucineren. Bv. drenkelingen die weken op een vlot door de Stille Oceaan dreven nadat hun schip totaal onverwachts getorpedeerd was.

Honger ontmenselijkt. Het brengt mensen terug tot hun basale biologie. En dat is niet de mens zoals God die scheidt. Want die mens zorgt voor de aarde, zodat die voor ieder genoeg te eten oplevert. In ons geval betekent het dat we eerlijk het voedsel delen. Daarin zit meteen kritiek op ons eenzijdige marktdenken, waarin winst en geld belangrijker zijn geworden dan het voedsel zelf. Zoals bisschop Muskens jaren geleden eens zei: 'Wie echt honger heeft en geen eten kan kopen, mag een brood stelen.' Want voedsel gaat boven geld.

Achter echte honger schuilt daarom een tweede perspectief. Het perspectief van gerechtigheid. Dat is het perspectief van de profeet Amos. Hij noemt het *honger en dorst ... om te horen de woorden van de ENE!*

We vergissen ons als we dit louter horen als een geestelijke boodschap. Zo van: vertrouw nu maar op God, want ook als je van honger sterft, kom je vast in de hemel. Dat is een cynische fopspeen. Eentje waar oude communisten terecht boos om waren.

Want wie *de woorden van de ENE* werkelijk hoort, kan niet anders dan die woorden ook *doen*. Die woorden van de ENE gaan over de zorg voor de schepping, over een rechtvaardige verdeling van de opbrengst, over de vrede die daarop gebaseerd wordt. In de taal van de bijbel zijn woord en daad nooit te scheiden.

Jezus sluit aan bij dit profetische perspectief als hij in de Bergrede zegt:

*Zalig wie hongeren en dorsten
naar de gerechtigheid,
omdat zij zullen worden verzadigd.*¹⁰

-

Datzelfde perspectief vinden we ook bij Johannes. Jezus verkondigt hier geen geestelijke boodschap los van het aardse bestaan. Hij verwijt zijn hoorders alleen dat zij niet verder willen kijken dan dat aardse, materiële. Want dat is niet meer dan de oppervlakte. Zij zien alleen het brood, maar niet het wonder.

Zoals het manna in de woestijn, dat tegelijk eetwaar was en een les in Godsvertrouwen. Precies genoeg voor elke dag. En zoals wij ook bidden: 'Geef ons heden ons *dagelijks* brood'. Dat is genoeg en dat vertrouwen is essentieel.

Met geloven in de menszoon doelt Jezus op zichzelf. Maar in dezelfde beweging door wijst hij naar al die mensen om hem heen. Want als zij werkelijk geloven in de menszoon – dat wil zeggen: in de ware mens zoals God die scheidt – dan weten ze dat voedsel delen de eerste stap is naar gerechtigheid en vrede.

Jezus heeft het ze net laten doen in dat wonder van het weinige brood dat genoeg was voor zovelen. Maar ze begrijpen het niet en kijken alleen maar naar broodkorsten. Terwijl *het brood van God* weliswaar gewoon dagelijks brood is, maar bovenal brood dat *gedeeld* wordt. Want in

¹⁰ [Matteüs 5,6](#).

dat delen van voedsel geeft de ware mens leven aan de wereld. Dat is het brood uit de hemel dat God geeft.

Pas op dat wij dat van de weeromstuit niet weer versmallen tot alleen een eerlijke voedseldistributie. Die is absoluut noodzakelijk. Maar niet alleen vanwege de voedingsstoffen die mensen nodig hebben. Even belangrijk, of nog belangrijker, is het geloof dat het delen zèlf uiteindelijk zwaarder weegt dan het brood op zich. Want in dat delen scheppen we een samenleving van mensen die elkaar vertrouwen, omdat ze weten van gerechtigheid. En op die gerechtigheid is vrede gestoeld.

Daarom antwoordt Jezus de duivel als die hem verzoekt in de woestijn met woorden uit Deuteronomium:¹¹

*Niet bij brood alleen
zal de mens leven,
maar bij alles wat gezegd wordt
door de mond van God.*

-

Zo geeft dat eerste werk van barmhartigheid – hongerigen voeden – ons een dubbele opdracht: een concrete en een spirituele.

De concrete opdracht is duidelijk: zorgen dat iedereen in redelijkheid te eten krijgt. De voedselbank is in deze pandemietijd nog meer nodig dan 'ie al was. Dat is beschamend voor een welvarend land. We kunnen ons daar niet vanaf maken door te zeggen dat de klanten daarvan hun armoede wel aan zichzelf te danken zullen hebben. Absoluut niet, zelfs als het wel zo lijkt. Er zit ook in ons systeem iets fout als mensen in ons land honger lijden.

Voedsel inzamelen voor de voedselbank is een heel concrete manier om barmhartig te zijn. Je helpt mensen direct. Maar achter de concrete nood zit ook een perspectief van gerechtigheid. Want hoe kan het dat mensen zo in de problemen komen? Is dat louter eigen schuld, of zit onze samenleving niet zo rechtvaardig in elkaar als het zou moeten? Dat is systeemkritiek en die mogen we niet overslaan.

Ik zamelde in voor de voedselbank bij de Coop in Muntendam. Muntendammers kunnen glashelder zeggen wat ze daar van vinden. Iemand zei: 'O, da's goed.' En hij kwam terug met een halve kar vol. Een ander zei: 'Nee, dat houdt alleen maar het kapitalistische systeem in stand.' En gratis kreeg ik een lesje marxistische theorie. Wie had gelijk?

Ik denk allebei. Je kunt concrete nood niet negeren door te zeggen dat het systeem niet deugt. Want met systeemkritiek kunnen mensen hun maag niet vullen. Maar het helpt evenmin om eindeloos door te gaan met liefdadigheid. Dan verandert er niets fundamenteel en dan zal de honger blijven.

¹¹ [Matteüs 4,4](#). Jezus citeert hier [Deuteronomium 8,3](#).

Mijn moeder was praktisch. Ze had altijd een voorraad blikken en potten. Als er onverwacht gasten waren, kon ze altijd 'iets simpels maken' (zoals ze het zelf noemde). De voedselbank is een praktische oplossing voor acute nood. Ze zorgt ervoor dat wie geen geld voor eten heeft toch 'iets simpels kan maken'.

Maar willen we echt hongerigen voeden dan moeten we in de leer gaan bij Wet en Profeten. De Wet – de vijf boeken van Mozes – geeft ons een hele reeks praktische geboden waarmee we onze samenleving en onze economie systematisch rechtvaardiger kunnen inrichten. En de Profeten slaan ons om de oren met hun kritiek als we toch weer vervallen in de oeroude zwakte van de mens en vooral onszelf verrijken.

Dat is de geestelijke dimensie die Jezus ons leert. Concreet je dagelijks brood delen is een daad van Godsvertrouwen. En wie op God vertrouwt doet wat de mensenzoon doet: barmhartigheid. Daardoor veranderen mensen en systemen En dat brengt Gods koninkrijk, de voltooide schepping, weer iets dichterbij.

Amen.

Meditatief orgelspel

DIENST VAN HET ANTWOORD

Toelichting bij de liturgische schikking

Het thema van de liturgische schikkingen in deze Veertigdagentijd is: 'Ik ben er voor jou'.

Centraal hierbij staan de zeven werken van barmhartigheid, genoemd in Matteüs 25,35v. Barmhartigheid is o.a. het tonen van erbarmen, compassie, edelmoedigheid, genade, goedheid, liefdadigheid, medelijden, ontferming, bewogenheid. Barmhartigheid is niet alleen een gevoel dat te maken heeft met je hart, het brengt je ook in beweging, zet je aan tot daden. Iets doen om de ander die in nood is, te helpen. Denk maar aan de gelijkenis van de Barmhartige Samaritaan. Jezus zegt dat wie dit voor iemand doet, dit doet voor hem. Voor diegenen die niet zonder hulp van anderen kunnen. Omkijken naar elkaar en met liefde voor elkaar zorgen.



Het hart is elke zondag onderdeel van de schikking. Het is open aan de bovenkant. Het staat open voor iedereen. Ziet de ander en heeft medelijden, ontfermt zich over de ander. Staat open voor de ander om erbij te komen. Zo gaan we proberen elke week een van de goede werken uit te beelden.

Vandaag het eerste werk van barmhartigheid: de hongerigen voeden.

Het hart in de schikking heeft een opening. Daardoor kunnen we a.h.w. kijken en gaan naar de wereld om ons heen, maar ook kan iemand van buitenaf binnenkomen. Het is dus niet alleen voor onszelf, maar ook voor ieder ander mens. Je bent mens samen met andere mensen, met je medemens, het woord zegt het al.

Wat heb je als mens nodig als basis van je bestaan? Die vraag is niet zo moeilijk te beantwoorden! Voedsel natuurlijk. Daar moeten we voor zorgen. Zoals voedsel de basis is van ons bestaan, zo is voedsel DELEN de basis van onze samenleving.

We lezen een gedicht van Hans Bouma (*uit: Medemens 5*).

Niet tevergeefs

Al is er maar één – een mens
die zich aan jou verwarmt
een mens wiens hoop, wiens troost,
wier lente je bent, een nieuw seizoen.

Al is er maar één – een mens
die een mens aan je heeft,
je leeft, je leeft niet tevergeefs.
Je beantwoordt aan je bestemming.

Gebeden

Onze Vader¹²

VADER, UW NAAM WORDE GEHEILIGD,
UW KONINKRIJK KOME!-
ONS NODIGE BROOD,
GEEF ONS DAT DAGELIJKS;
EN VERGEEF ONS ONZE ZONDEN,
WANT OOK ZELF VERGEVEN WE
AL WIE IN DE SCHULD STAAT BIJ ONS;
EN LEID ONS DOOR DE BEPROEVING!
AMEN.

Bij de collecte

Slotlied : *Lied 538*: 1, 4

Zegen

¹² De korte vorm, naar Lukas 11,2-4. Met in de laatste regel de 'Iona-twist' – want de beproeving kunnen we toch niet ontlopen.